

Cri Stellweg schreef als Saartje Burgerhart 25 jaar lang columns in de Volkskrant (gebundeld in 'Twee keer in de week' Amsterdam, Sijthoff 1987, ISBN 90-218-3813-3). Als Cri Stellweg schreef zij diverse boeken. Zij houdt zich de laatste jaren in haar boeken vooral bezig met het ouder worden en de dood. Zoals in het boek "De aarde verlaten' (Ambo,1995) waarin zij vertelt hoe ze haar zieke broer de laatste maanden van zijn leven in huis heeft genomen nadat hij had gehoord dat hij kanker had. Niet omdat die broer haar lag, maar met de dood in aantocht is dat totaal onbelangrijk. Dan gaat het over kwesties als op een waardige wijze sterven, de zin van het bijna afgesloten leven, over euthanasie, over de universele thema's van leven en dood. Op de achterkant van dit boek staat 'Waarom hebben we het gedaan? Niet omdat hij een geliefde broer was. Eigenlijk hebben we nooit goed met elkaar kunnen opschieten; hij was een moeilijke man met heel wat onplezierige karaktertrekken. Maar toen we hem zo alleen in dat betonnen ziekenhuis zagen liggen, speelde die kwestie helemaal geen rol meer. Toen ging het er niet meer om of daar nu een aardige of een niet aardige man lag. Er lag daar een man alléén, een mens, die iets heel moeilijks moest gaan doen. Iets, wat hij niet alleen kon. Hij had mensen om zich heen nodig bij zijn sterven."

Cri wordt door haar broer gevraagd het boek te schrijven en doet dat met eerlijkheid en directheid. Het is een boek waarin velen die rondom een stervende kankerpatiënt hebben gezorgd dingen zullen herkennen. Ook de eerlijke manier waarop ingegaan wordt op het waarom (ik zou het ook willen als ik zo lag), en de uiteindelijk manier van sterven inclusief euthanasie standpunten, maken het boek met de directe stijl en korte zinnen goed leesbaar en aan te raden. Er wordt maar beperkt geschreven over de problemen rondom de praktische verzorging, maar meer over de manier van afscheid nemen en wat goede dagen in die korte tijd die er nog is; wat dat betekent en hoe de sfeer in die dagen en kostbare momenten was. Ook al wordt niet om het moeilijk karakter heen gedraaid, het wordt wel verklaard. Aanvankelijk had ik moeite met het volgen van waar een alinea begon en stopte, maar gaandeweg het boek verdween dat.

Ook schreef zij haar 'weduwenboek': '**Ik maak je een graf van letters'** (Ambo 1996) een monument voor de liefde van haar leven zoals ze in de laatste 3,5 pagina's met een eerlijke beschrijving laat zien, Fred Kersten (Hendrik in de columns) met wie ze 50 jaar getrouwd is geweest en voor Avenue de halve wereld heeft afgereisd. Hij stierf in coma, aan de gevolgen van een herseninfarct in het ziekenhuis op de intensive care. Cri beschrijft hoe moeilijk ze dat heeft gevonden, maar hoe ze later op een van haar 'gedenkdagen' (dat zijn gevaarlijke dagen, terugkomt op die afdeling en er dan rustig kan zitten. Ze vertelt over een aantal rituele handelingen die ze rouwend (haar persoonlijke rouwen pakt niemand haar af), heeft uitgevoerd (liefdesbrieven verbranden, zijn verjaardag vieren in het juiste gezelschap) en hoe het is om alleen achter te blijven (zondag is een familiedag, rekeningen betalen nog een jaar lang voor een allang dode man, de trombosedienst die langskomt om hem te prikken), ondanks goede vrienden, omdat ze uiteindelijk alleen blijft.

Cri Stellweg heeft meerdere familieleden begraven en denkt daar ook aan terug (pag. 43 e.v.) 'hoeveel doden kan een levend mens aan..) en vergelijkt situaties, verschillen en overeenkomsten. Het is fijn dat iemand in staat is om dat te doen en er ook mee voor het voetlicht treedt met een leesbaar boek. Het is een eerlijk goed leesbaar ervaringsverhaal, en ook een eerbetoon aan haar overleden Fred. Aan het eind van het boek vertelt ze dat ze met de beheerder van de begraafplaats een gesprek heeft over het vergaan van lichamen, hoe dat gaat, hoe lang dat duurt terwijl

hij een graf voor een andere persoon dichtmaakt. Die vraag had ze ook aan wetenschappers gesteld, maar die vonden dat een macabere vraag. Daar eindigde hun onderzoeksterrein. Je moet er ook wel tegen kunnen.

‘Iedereen is tegenwoordig jonger dan ik’ (Ambo Maart 2000) gaat over het ouder worden. Hedy D’Ancona citeert er in een lezing uit: ‘Iedereen is tegenwoordig jonger dan ik. Elke dag struikel ik wel over een aantal jongeren. De voorzitter van de afdeling van mijn politieke partij is een kleuter die nog maar net zijn laatste Dick Bruna boekje heeft weggelegd. Aan mijn bed staat een manneke dat doktertje speelt. Van de notaris is gisteren de laatste wegwerpluier in de vuilnisbak gestopt. Op mijn televisiescherm zie ik presentatoren het wereldleed van commentaar voorzien, die het zand van de taartjes uit de zandbak nog achter de oren kleeft.... Veertig! Toen de grenzen van de leeftijd nog lang niet waren bereikt! Maar dertig jaar later weet je dat het er niet meer van zal komen. Het is te laat!’

Hedy D’Ancona vertelt wat ze van het boek vond: ‘En zo vergaat het me bij alle onderwerpen in het boek die gaan over oud worden en zijn. Niks zalig of zielig! De kritische blik op zichzelf en de samenleving de humor en het relativiseringsvermogen, de eigenzinnigheid; ouderdom als inspiratiebron.’

Cri Stellweg maakt veel rake humoristische opmerkingen en observaties over moeilijke situaties waarin je afhankelijk bent van zorg. Een stukje over een situatie waarin ze ziek is geworden en hulp aan huis krijgt; ‘Ziek zijn betekent afhankelijk worden. Degenen van wie je afhankelijk wordt, krijgen ongewild inzage in de geheel eigen wijze van jouw oud-zijn. Om me in mijn ziekte bij te staan moeten ze, om eens wat te noemen, mijn kasten in. Ze willen een toastje voor me maken. Ik moet toch wat eten! Een toastje en waar is dus de broodtrommel? Ách gos, da’s toch meer een koektrommeltje. ‘Mijn broodtrommel, die door de fabrikant inderdaad bedoeld was als koektrommel, wekt deernis op. Een ziek oud mens met een koektrommeltje als broodtrommel. En een broodrooster. Heb ik een broodrooster? ‘Heerejee, wat een raar ding. Zeg, die stamt zeker nog van voor we onze wereldoorlogen gingen nummeren?’... .. Waarom heb ik niet allang een andere gekocht, een moderne? Zuinigheid zeker weer? Ja, waarom niet? Hij is nog uit mijn ouderlijk huis. Geduldig zit mijn bejaarde vader in zijn driehoekig stoeltje aan de keukentafel bij de broodrooster te wachten op het warme knapperige sneetje brood. Het broodrooster trekt een lijn van zijn oud zijn naar het mijne. De verzorgers nemen kennis van eigenaardigheden waarnaar anders geen haan zou kraaien. Er moet schoon ondergoed komen. ‘Waar vind ik dat?’ Maar in de kast liggen twee stapeltjes. De kleinste wordt gevormd door enkele ouderwetse broeken van ferm degelijk textiel. De belendende stapel bestaat uit bijdetijdse slips, slips om in te slippen, geen broeken die je aantrekt. In de slips mag je gezien worden als iemand plotseling de wc-deur opentrekt, als de verkoopster je vergezelt in het pashok.... De broeken hebben meerwaarde. Ik wilde ze nog wat bij me houden, zo dichtbij en intiem als gedurende de nacht in bed. Ze zijn me door een boedelruiming toegevallen en spreken me van de levende gestalte wier dood ik nog betreur. Geen mens heeft daarmee te maken.

Maar hoor wat ze roepen. ‘Wat voor broek, zo’n voetbalbroek toch niet?!’ Zo ga je je schamen voor bezittingen die je anders doen glimlachen.... (27-29). In dit laatst besproken boek zijn meer herinneringen aan haar vroegere leven opgenomen en hoe ze daar nu naar kijkt en mee omgaat. In haar woorden ‘Logisch toch, het is zo’n uitgebreid gebied, van hieruit gezien zoveel voller, boeiender dan het heden. Pas als je oud bent raak je oprecht geïnteresseerd in je eigen leven: wat gebeurde er eigenlijk

allemaal en hoe is alles zo gekomen. Je hebt beelden verzameld en woorden en geuren en smaken, dat was een goeie investering en als een echte kapitalist leef je nu comfortabel van de rente.”Je kunt je leven haast gaan ‘lezen’ als een verhaal, als een boek.’ (pag. 126)

Een ander boek uit 2002 is **‘Ontbijten in je eentje’**. Een schrijfster die de moeite waard is om te lezen en van wie ik de eerste 2 besproken boeken met de meeste ‘leeshonger’ heb gelezen, maar dat zegt waarschijnlijk meer over wat mij bezighoudt.